

EUROPÉER | *nemzetközi
kapcsolatok*

Magyarország egyetlen egyetemisták által szerkesztett külügyi magazinja

BÖSZÖRMÉNYI NAGY GERGELY

Egy világ – Két világforum

2005

TARTALOM

- *Bevezetés -*
A világfórum, mint politikai jelenség.....3

- *A Világgazdasági Fórum –*
Múlt és jelen Davosban.....5

- *Civilek globális válasza –*
A Társadalmi Világfórum születése.....11

- *Konklúziók –*
Jövőképek: a párbeszéd vagy a kudarc perspektívái?.....16

Bevezetés

A világfórum, mint politikai jelenség

A világszintű egyeztető és/vagy döntéshozó fórum megjelenése természetesen a glóbusz földrajzi egységesülésének eredményeképpen jöhetett létre. Szükségességét ugyanakkor a maga a gazdasági és politikai integráció indokolja: a klasszikus határokon átnyúló, a korábnál több államot, régiót és ennek következtében egyre nagyobb tömegeket érintő kérdések megjelenése.

Számos más, szándéka szerint hasonló jelentéstartalommal bíró szóösszetétel (mint pl. *világkongresszus*) használatát követően a *világfórum* kifejezés általánossá válása a nemzetközi kapcsolatok legújabb kori történetéhez köthető (1990-es évek). Az *Egyesült Nemzetek Szervezetének* (amely maga is ezen 20. századi intézményforma egy jeles példája) megállapításai szerint a világfórum intézménye általánosságban a pluralizmuson alapszik, és (célja szerint) kiemelt figyelmet fordít a (bármely típusú) kisebbségek véleményének ismertetésére és jogaik elismertetésére. Jellege interdiszciplináris probléma-megközelítést valósít meg, melynek keretei általában különálló szekciók. Eszközei pedig konferenciák, kiadványok, képzési programok, illetve kutatási programok támogatása, finanszírozása és bemutatása. A világfórum intézménye így elsősorban egyfajta *gondolat-laboratóriumként* definiálható – amely méreteiből következően nem igazán alkalmas a konszenzusos döntéshozatalra, így megmarad az ajánlások és lágy szankciók szintjén. Meghatározó jellemzőinek ismeretében azonban a "világfórum" elnevezés használata nem minden valóságos esetben tekinthető indokoltnak, s leginkább nem minden esetben értendő szó szerint.

A világfórumok aktualitása

Alábbiakban a számtalan ágazati világfórum között fokozott figyelemmel kísért két, általános politikai, gazdasági és emberi kérdésekkel foglalkozó tanácskozás bemutatását kísérelem meg. A Világgazdasági Fórum (*World Economic Forum, WEF*) és a (részben a WEF-re adott civil válaszként létrejött) Társadalmi Világfórum (*World Social Forum, WSF*) hasonló hosszú távú célokat, az általános fejlődést, a jólét kiterjesztését, az emberi életminőség javítását tűzte zászlajára, ám gyökeresen ellentétes, és a jelek szerint egymással

tökéletesen összeférhetetlen megközelítésben. Túlzás nélkül állítható: viszonyuk (tartalmi és minden egyéb értelemben) két külön világ éles konfliktusát jelenti.

Egyes vélekedések szerint a világ az elmúlt évtizedek során egyenesen kettészakadt – gazdagokra és szegényekre. Eszerint a mai vilárendszer már nem hasonlít a klasszikus piacra, jobban illik rá a „vállalati merkantilizmus” kifejezés¹. A kormányzás egyre inkább a nagy magánintézmények képviselőinek a kezébe kerül. Az ezzel ellentétes megközelítés szerint ugyanakkor a fejlett világ jelenlegi útja lehet az egyetlen életképes minta fejlődő országok számára az előrelépéshez.

A sokszor, sokféleképpen emlegetett *globalizáció* egyrészt magával hozta az iparágak (piacok) összekapcsolódását, hálózatuk mély beépülését a nemzetközi kapcsolatrendszerbe – s döntő szerephez juttatta a vállalatokat világgazdaságban és világpolitikában egyaránt. Ezen folyamat kétséget kizáróan létjogosultságot jelent egy széleskörű egyeztető tanács ill. *világgazdasági fórum* számára, sőt talán indokoltá is teszi azt. Szervezetének, működésének és jogkörének keretei ezzel párhuzamosan szükségszerűen adnak okot széleskörű vitára.

Másrészt ugyanezen folyamatok (t.i. a globalizáció és kísérőjelenségei) a kritikák szerint hozzájárultak a periférikus világ további elszegényedéséhez – de legalábbis súlyos függő viszonyához a fejlett világtól. A fejlett országokban összpontosuló gazdasági és politikai erő pedig nem (vagy nem elégségesen) veszi figyelembe az ún. *harmadik világ* létminimumon vagy az alatt élő tömegeit (melyek a Föld lakosságának abszolút többségét alkotják), és tulajdonképpen magát a szegénység tényezőjét. Kihasználva ugyanakkor az országokat és kontinenseket összekötő kommunikáció lehetőségét, a ’globalizációs folyamat’ kordában tartását és új keretek közé szorítását szorgalmazók – szintén szükségszerű – egységre igyekeznek lépni, mégpedig egy másik, alternatív világfórum keretében.

Mindezek ellenére megállapítható, hogy napjainkban mindkét fórum legitimációs válságát éli – s csupán a megkérdőjelező erő mibenlétében mutat különbséget.

¹ A vállalati merkantilizmus jelenségét részleteiben tárgyalja a Szociális Világfórum egyik állandó résztvevője (az egyébként sok tekintetben ellentmondásos), Noam Chomsky következő művében: Chomsky, Noam: *The erosion of democracy and visions for a new world*; Proutist Universal Publications, 2003.

I. A Világgazdasági Fórum születése: *múlt és jelen*

■ *A nemzetközi gazdaságtan az 1970-es évekre teszi a globalizáció ma is aktuális, harmadik hullámának indulását, amelyet a transznacionális vállalatok térhódításával, gazdasági erejük és politikai befolyásuk drámai növekedésével jellemez². Ez a nehezen vitatható folyamat teremtette meg a vállalati és a politikai szféra közös, politikai fórumának legitimitációját, s egyszersmind ellentmondását. Utóbbi abban a máig minden típusú társadalmi konszenzust nélkülöző jelenségben rejlik, amely szerint nem politikai szereplők nyílt befolyást nyernek politikai döntésekbe.*

1970-ben az egyébként üzletpolitikát oktató Klaus Schwab³ deklaráltan hagyományteremtő céllal a svájci Davosba hívta össze Európa gazdasági vezetőit. Az első találkozót még családi kezdeményezése révén, a Schwab Alapítvány a Gazdasági és Szociális Fejlődésért anyagi tőkéjéből finanszírozta. A kezdeményezés azonban gyors és erős támogatásra talált: egy évvel később már az Európai Közösség (a mai Európai Unió elődje) vállalta fel az esemény védnökségét – akkor már Davos Symposium név alatt. Az elmúlt évtizedekben azután a fórum ki- és túlnötte Európát – még ha a legtöbb reprezentáns az öreg kontinensről kerül is ki. A gazdasági kapcsolatok globalizációjának erősödésével az intézmény is igyekezett globális jelleget öltetni, s ezen törekvés vitatható sikere a mai szervezet körül összpontosuló kérdések fő gócpontját jelenti.

Napjaink davosi csúcstalálkozóin már több, mint 2,000 meghívott jelenik meg évről évre. A résztvevők között minden alkalommal megtaláljuk a világ legjelentősebb multi- és transznacionális vállalatainak vezetőit, jelentős számú politikai döntéshozót (általában miniszterelnököket és/vagy államelnököket), valamint válogatott értelmiségieket és újságírókat. A Világgazdasági Fórum soraiba felvételüket kérő vállalatok (és a már tagok) tagdíjat fizetnek a szervezet számára. Az éves alapdíj jelenleg 12,500 USD, melyhez 6,250 USD éves konferenciadíj járul. Ez azonban nem tartalmazza a globális és regionális döntéshozatalban való részvétel költségeit. Ez mintegy 250,000 USD-t jelent, melynek

² A témáról részletesebben lásd Cséfalvay Zoltán közelmúltban megjelent két kötetét: *Globalizáció 1.0* és *Globalizáció 2.0*, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004

³ Klaus Schwabról és a WEF alapítóiról lásd:

<http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/Our+Organization%5CLeadership+Team#Executive%20Chairman>

befizetésével az adott vállalat ún. Intézményes Partner-i státuszt kap (Institutional Partner). Emellett lehetőség nyílik az Éves Konferenciapartner státusz megszerzésére (Annual Meeting Partner), melyhez 78,000 USD befizetése szükséges. A résztvevő transznacionális vállalatok szekciókra, státuszokra bontása a szervezet indoklása szerint a döntéshozatali célszerűséget, a rugalmasságot és eredményességet hivatott szolgálni – emellett a tagok által fizetett díjak révén ez teszi lehetővé magát a stabil intézményi háttérrel is. A WEF bevételeinek mintegy egyharmada származik a különböző tag- és részvételi díjakból⁴. Azonban nem kizárólag az évente sorra kerülő Davos-i csúcok jelentik a Világgazdasági Fórumot. A tagsággal bíró vállalatok és politikai döntéshozók regionális találkozókra alakítják ki szűkebb környezetükre vonatkozó stratégiáikat, s hozzák döntéseiket. Ezen alkalmak adnak lehetőséget a vállalati vezetők és a helyi politikusok közötti konzultáció kialakítására.

A Világgazdasági Fórum részletekre kiterjedő médiapolitikát alakított ki tevékenységének megfelelő kommunikálása érdekében. A regionális találkozókra és az éves konferencián résztvevő újságírókat és tudósítókat a WEF maga választja ki, s ún. kutató ösztöndíjas státuszban (*media fellow*) gondoskodik kiszolgálásukról. A média részvétele azonban korlátozottnak mondható: a meghívott újságírók nem vesznek részt a különböző iparágankénti tanácskozásokon és műhelymunkákban, melyek a politikai, üzleti és nemzetközi pénzügyi szféra képviselői között a fő fórumokat jelentik. Így, bár a CNN és más vezető csatornák is gyakran élő kapcsolatban mutatják be a davosi fórumot, ez azonban a vezérigazgatók és pénzügyminiszterek szünetben történő, folyosói faggatásában merül ki.

Annál inkább keresik a fórum nyilvánosságát a politikai résztvevők: a közép- és nagyhatalmak számos alkalommal a davosi eseményre időzítik egy-egy jelentőségteljes bejelentésüket. A szervezők szerint a Fórum az ilyen precedensekkel kézzel fogható politikai eredményeket ér el. A valóságban legtöbbször jelképes találkozókról és nyilatkozatokról beszélhetünk – melyek listája ugyanakkor kétségtelenül az elmúlt évtizedek történelmének fontos sarokköveihez igazodik. A Világgazdasági Fórumhoz köthetőek az alábbi politikai események:

⁴ A Világgazdasági Fórum tehát nevezhető reprezentatív szervezetnek, hiszen képviselőit nem választják, azok kivételes gazdasági erejük révén kerülnek a szervezet soraiba. A *Financial Times London* ennek okán nemes egyszerűséggel a „mindenség urainak” (the masters of universe) nevezi a résztvevőket. A WEF mutatóiról és a résztvevők különböző statisztikáiról részletesebben:

http://en.wikipedia.org/wiki/World_Economic_Forum

1987 - Hans-Dietrich Genscher, német külügyminiszter legendás davosi beszédében úgy fogalmaz, "adjunk egy esélyt Gorbacsovnak". Számos történész e pillanatot tartja a hidegháború befejezésének.

1988 - Közvetítő szerep a görög-török kapcsolatok újraindításában, a két ország vezetője aláírja Davosi Deklarációját

1989 - Az első miniszteri szintű találkozó Dél- és Észak-Korea között

1992 - A Fórum hivatalos tanácsadóként közreműködik a riói Earth Summiton.

1993 - A Fórum aktív szerepet játszik a Szabadkereskedelmi Megállapodás (GATT: Global Agreement on Tariffs and Trade) megalkotásában, amelynek utódszervezete a WTO.

1994 - Simon Peresz és Jasszer Arafat kompromisszumot köt a Gázai-övezet és Jerikó ügyében.

1990 - A dél-afrikai politikai élet szereplői első külföldi (nem hivatalos) találkozója a fórum genfi székhelyén

A fórum politikai hozamához tartozik továbbá az 1979 óta megjelenő ún. *Globális Versenyképességi Jelentés*, melyet a kormányok teljesítményük mércéjeként használják – napjainkban azonban már számtalan hasonló témájú publikáció versenyez a davosival.

'Számos' egyensúlytalanság

A reprezentációról ugyanakkor elmondható (s ez a "világfórumot" illető kritikák egyik tényszerű alapja), hogy elsősorban a világ három legfejlettebb gazdasági hatalmainak, az Egyesült Államoknak, az Európai Uniónak és Japánnak a dominanciája mutatható ki. Mindez elsősorban annak köszönhető, hogy a WEF soraiba ma kizárólag olyan nagyvállalat nyerhet bebocsátást, melynek éves bevétele eléri az 1 milliárd dollárt. Ennek a kritériumnak természetesen a periférikus és fejlődő világ képviselői - kevés kivétellel - képtelenek megfelelni. A vitatható követelményrendszer eredményeképpen az utóbbi évek csúcstalálkozóinak résztvevőinek mintegy 75%-a, azaz Európa (39%) és az Egyesült Államok (36%) valójában a Föld lakosságának csupán 17%-át reprezentálja. Ezzel szemben Ázsia, ahol a bolygó lakosságának mintegy 60%-a él, a csúcstalálkozó résztvevőinek csupán mintegy 8%-át adja. Talán még szembetűnőbb az aránytalanság, ha a résztvevő gazdasági szereplők konkrét számadatait vesszük szemügyre. Európa 430, az Egyesült Államok pedig 262 vállalattal képviselteti magát a fórumon, szemben Ázsia 131 és Afrika 43 képviselőjével (utóbbi kontinens vállalatai közül azonban 33 így is a messze legfejlettebb Dél-Afrikai Köztársaságból érkező cég, s csupán a fennmaradó 10 származik a földrész szegényebb országaiból). Ha a fórumot a 'fejlett világ' képviselőire (Európa, USA, Japán, Ausztrália) és a 'fejlődő világ' reprezentánsaira osztjuk, a számarány 748:260⁵.

A földrajzi/népességbeli reprezentáció aránytalanságai mellett jelentős különbség jellemzi a nemek képviseletét is a WEF döntéshozatalában. 2001-ig az Igazgatósági Tanácsban (*Council Board of Directors*) és a Tanácsadó Testületben (*Forum Board of Directors*) a férfiak aránya 100% volt.

A Világgazdasági Fórum intézménye – bár fenti aránytalanságai jórészt ma is jellemző adatok – az elmúlt években igyekezett szembenézni az őt illető kritikákkal.

2000-től a WEF részvételi lehetőséget biztosít(ott) a legfontosabb szakterületek alternatív, nem kormányzati szervezetei (NGO-k) számára. A részükre létesített helyeken olyan nemzetközi szervezetek jelentek meg a fórumon, mint az *Amnesty International*, a *Save the Children*, a *WWF* vagy a *Friends of the Earth*. A kezdeményezés mégis kétes eredményűnek mondható, ha figyelembe vesszük, hogy a megjelent szervezetek meghívását a WEF minden évben felülvizsgálja, s a „csak negatív véleményt megfogalmazók” számára a

⁵ A WEF résztvevőinek bázisországi részletesen:
http://www.geocities.com/pwdyson/wef_orgs.htm

következő évben már nem biztosít részvételi lehetőséget. Az indoklás szerint ugyanis az ilyen kritikák nem járulnak hozzá a szervezet missziójának elősegítéséhez.

A világfórum létét, vagy annak működési elvét ellenző, társadalmilag igen heterogén tömegmozgalmak élénkülő tevékenysége miatt a WEF 2001-ben nem kevesebb, mint 5,4 milliárd USD-t volt kénytelen az éves rendezvény biztonságának garantálására fordítani. Az intézmény kritikusait a WEF hosszú távon hivatalos párbeszéd keretében igyekszik a fórum működésével „összeférhetővé” tenni: 2004-ben az éves csúcstalálkozóval párhuzamosan került megrendezésre a Davos-i Nyílt Fórum (*Open Forum Davos - Globalization or Deglobalization for the Benefit of the Poorest*), amelyen azonban csupán mintegy 300 meghívott vett részt. A világgazdasági fórum Egyesült Államok-beli és Nyugat-európai tagjai azonban mereven elutasítanak minden további és szélesebb körű együttműködést, mert az „erőszakos mozgalmakkal” való tárgyalással – véleményük szerint – legitimálnák azokat. Az Egyesült Államok különösen komolyan veszi a zéró tolerancia elvét, s az évenkénti Davos-i ellentüntetők saját állampolgárai felé is ennek megfelelően kommunikálja:

„ Az Egyesült Államok követsége kommunikében hívja föl az amerikai turisták figyelmét arra, hogy jobban teszik, ha elkerülik Davost, mondván, van esély arra, hogy néhány tüntetés erőszakos botrányba torkolljon. A WTO-ellen tüntetők mindezt sikerként könyvelik el; A Fülöp-szigetek, Üzbegisztán és Mali mellett Davos is ott van a 15 fokozott védelmet igénylő helyek közt. Az amerikai nagykövetségen mindezt cáfolják; a 13 soros üzenet nem más, mint public announcement; egyfajta elővigyázatosság a turisták számára..,

(Le Temps, 2001. 01. 24)

A nemek közötti aránytalanság a döntéshozatalban szintén bizonyos – inkább jelképes, mint gyakorlati - reformok elindítására ösztönözte a Világgazdasági Fórum vezetését. 2001-ben a kilenc új tag között egy nőt is beválasztottak a testületekbe, továbbá létrejött a *WEF-Women Leaders Programme*, a női vezetők és a gyengébbik nem társadalmi kérdéseinek fórumaként.

Az aránytalanságok mellett etikai kérdéseket is felvet a Világgazdasági fórum vállalati kapcsolatrendszerre, melynek tisztázására – a korlátozott civil részvétellel és a női képviselettel ellentétben - a szándék sem érzékelhető. Az elmúlt években a tagságot vagy partnerséget élvező vállalatok több, a fórum által hangoztatott elvnek ellentmondó döntéseket hoztak – melyeket alkalmanként éppen Davosban jelentették be. Az ezredfordulót követően vitára adott okot például a WEF-nek az *Enron*-hoz, valamint annak könyvvizsgáló cégéhez,

az *Arthur Andersen*-hez fűződő kapcsolata (bár előbbi a céggel kapcsolatos botrány után törölték a tagok sorából). Ellentmondásos visszhangot váltott ki nem sokkal később az, hogy a 2002-es fórum szponzorainak egyike az a *Global Crossing* volt, amely addigra már padlóra került, s csődjével hamarosan tovább fokozta a telekommunikációs szektor globális mélyrepülését. Ezzel párhuzamosan a megbecsült tagnak számító Daimler Chrysler vezetése akkor vonta magára a figyelmet, amikor a WEF-en nagy volumenű előadásban taglalta a vállalat beágyazottságának és a társadalmi fejlődésben játszott szerepének fontosságát, majd a következő naptári napon 26 ezer amerikai alkalmazottja elbocsátását jelentette be.

II. Civilek globális válasza: a Szociális Világforum születése

■ A 2001 januárjában létrejött – brazil és európai civil szervezetek⁶ által, de lokális kormányzati segítséggel alapított - Szociális Világforum deklaráltan a neoliberalizmussal (többek között a WEF által képviselt érdekérvényesítéssel) szembehelyezkedő társadalmi mozgalmak és társadalomkritikusok globális párbeszédének kíván teret adni. A globalizációt (az általánosan ismert képpel ellentétben) nem elveti, hanem annak alternatív, alulról generált hangsúlyait igyekszik meghatározni olyan fogalmak pilléreire, mint az általános érvényű emberi jogok, a szolidaritás, a nemzeti elv, a környezettudatosság és a környezetvédelem hangsúlyozása⁷.

„A Szociális Fórumok névumát két összetevő adja. Résztint az a formai elem, hogy a transznacionális (ha tetszik globális) kihívásokra hasonló léptékű mozgalmi dinamikával reagál, résztint az a tartalmi elem, hogy egy összekapcsoló tematikában gondolkodik, amelyben jól megragadható a szegénység és a környezetrombolás, a jogfosztottság és a rasszizmus, a fegyverkezés és a fogyasztói-elbutulás problematikájának organikus összefonódása..”

A kezdeményezés iránti 'kereslet', mintha egy régen várt lépést sejtetne a WSF megalakulásában. Az első, 2001-es rendezvényen már mintegy 12,000 résztvevő jelent meg. A 2002-es második világforumon már csupán a hivatalos meghívottak száma kitette az előző év teljes résztvevői létszámát, s ehhez mintegy 60,000 további érdeklődő részvétele járult, 123 különböző országból. 2003-ban a résztvevők száma elérte a százezret, a képviselt országok száma pedig a 156-ot. A résztvevők között a legkülönbözőbb társadalmi és gazdasági rétegek képviselőit találjuk: környezetvédőket, közösségi aktivistákat, kisebbségvédőket és kistermelői képviseletek tagjait, feminista, munkásmozgalmi csoportokat, méltóság- és jogvédő kezdeményezések résztvevőit. Nem véletlenül nevezi tehát az alkalmi közösség önmagát „szivárványnak”, a „világ apraja-nagyjának”. A fórum tematikus műhelymunkák keretében, meghívottak és hallgatók párbeszéde során igyekszik körvonalazni válaszait a kitűzött társadalmi kérdésekre. A fő téma, mely köré az évenként megrendezett világforum kérdései csoportosulnak, évről évre változik, s a szervezők szándékai szerint igyekszik összefüggésbe kerülni az aktualitásokkal. Természetesen az „ellen-Davos” kezdetektől és időről időre felkelti a nemzetközi média érdeklődését. Az utóbbi

⁶ A WSF nálunk is működő és közismert alapítói között említhetjük az ATTAC szervezetét (<http://www.attac.hu/>)

⁷ A WSF a résztvevő mozgalmak és kezdeményezések számára 2001-ben kötelezően betartandó alapelveket fogalmazott meg. Az *Alapelvek chartáját* részleteiben lásd:

két év Szociális Világfórumain félszáznál több ország mintegy másfélezer médiuma kísérté figyelemmel az eseményeket (ez megközelítőleg 5,000 helyszíni tudósítót jelent).

A WSF a kezdetektől tudatosan építi párhuzamos jellegét a Világ gazdasági Fórummal. Minden évben a Davos-i csúcstalálkozóval azonos időpontban, ám a svájci elit üdülőhely ellentétpárjaként a brazil kisvárosban, *Porto Allegre*-ben kerül megrendezésre. Az esemény szigorúan elszigeteli magát bármilyen közvetlen politikai támogatástól, s önmagát nem mint klasszikus értelemben vett szervezet határozza meg. Így testületi döntései (kivált kötelező érvényűek) nincsenek. A WSF alapdokumentumai hangsúlyozzák azt is, hogy a fórum nem lép fel a teljes civil világ képviselőitől igényével – így is megkülönböztetve magát a WEF széles rétegeket érintő gazdasági erejétől. Ugyanakkor a szervezet – hasonlóan „kapitalista ellenségéhez”, támogatja és szorgalmazza regionális (sőt nemzeti) fórumok létrehozását. Ennek a kezdeményezésnek a révén jött létre az Európai- és az Ázsiai Szociális Fórum, valamint az Európai Oktatási Fórum is, továbbá egyes országokban a (köztük hazánkban az ATTAC Magyarország által koordinált) *nemzeti szociális fórum*. A misszió tehát ezen szerveződések között azonos: a regionális rendezvények számára a WSF biztosítja az általános alapelveket.

Érdemes szemügyre venni a Szociális Világfórum jelenlegi nemzetközi rendszert támadó konkrét kritikáit és azokat a körvonalakban létező válaszokat, amelyek a mindenki számára ismert kihívásokkal kapcsolatban a fórumokon születnek.

„ A sűrűn használt "antiglobalizációs" kifejezés voltaképpen félrevivő, ennek a jelentése ugyanis egyaránt értelmetlen és értelmetlen. Hogy mennyire nem erről van szó, jól tanúsítja a mozgalom egyik vezérszlogenje: "Globalizációt, de alulról!". Itt a napnál is világosabbá válik, hogy nem a globalizáció, mint olyan elutasításáról van szó, hanem a fent említett tendenciák és az ezeket kiszolgáló világintézmények kritikájáról.”

A „globalizációt alulról” törekvés kétséget kizáróan olyan társadalmi csoportoknak biztosít lehetőséget üzeneteik szélesebb körű megismertetésére, amelyek a világfórum létezése előtt csupán valamilyen radikális gyakorlat révén hívhatták fel magukra a figyelmet.

„ ... a múlt szimbólumai és politikai szemantikája, mint ahogyan a jelen (kiüresedett és elavult) politikai struktúrája (bal, jobb, konzervatív, liberális, stb.) egyaránt alkalmatlan arra, hogy akár a globalizáció-kritikai, akár a Zöld víziókat és akciókat befogadja és

értelmezze. Nem azért, mert ezek amúgy nem "derék" eszmék, hanem mert ezen eszmék kialakulásakor, egyszerűen nem ismerték (nem ismerhették) azokat a problémákat, amelyekre most választ kell találnunk."

A mozgalom tehát a hagyományos politikai irányvonalakat nem tartja képesnek a gyakorlati megújulásra. Pesszimizmusuk oka az, hogy véleményük szerint a problémák éppen a regnáló politikai berendezkedés vérkeringésében eresztettek gyökeret, és a hagyományos irányzatok ma már csupán az aránytalanságok kiszolgálóiként bírnak legitimációval.

„ A szervezetek között közös nevező lehet az alávetettség. A profitszerzés célja az életet magát másodrendű helyzetbe hozta. ”⁸

A másság ára

Elvitathatatlan hitelessége és gyors eredményei ellenére a Szociális Világforum sem kerülheti el a jogosan vagy jogtalanul megfogalmazott kritikákat. Ezen a téren azonban rendkívül jelentős az áthidalhatatlanság: a fórumot bírálók szerint teljességgel lehetetlen egy ilyen (és folyamatosan növekvő) méreteket öltő esemény központosítása, ez a lépés azonban gyökeresen ellentmondana a decentralizációt hirdető alapelveknek. A szervezeti központosítás esetleges szüksége mellett az üzenetek centralizálása is lehetőségként merül fel. Jelenleg ugyanis a legtöbb résztvevő nemzeti ill. regionális problémáit (persze, érthető módon) különleges státuszban kezeli, amely a globális szinten megfogalmazódó kérdésekre adott válaszadást nehézkessé teszi.

További kritikákra ad(ott) okot, hogy a braziliai helyszín elszigeteltsége révén az első 4 világforum résztvevőinek túlnyomó többsége a Latin-Amerikai kontinensről érkezett, s a felvetett problémákhoz képest méltatlanul kevesen képviseltek más világrégiókat. A centralizációt szorgalmazó bírálatokat a WSF egyöntetűen elvetette: az egységes akcióterv kidolgozását a fórum szervezetétől idegennek látja. Ugyanakkor orvosolható a földrajzi elszigeteltség: az első négy Porto Allegre-i világforumot követően 2005-ben az indiai *Mumbaiban* rendezik – ezt követően azonban az esemény (az újítás alkalmi mivoltát igazolva) visszatér Brazíliába.

⁸ Az idézetek a firenzei Európai Szociális Fórumon résztvevő magyar szervezetektől származnak.
<http://www.lehetmasavilag.hu/olvasmanyok.html>

Ugyanakkor a 2005. januárjában rendezett Világgazdasági Fórum a korábbihoz képest új dimenzióba helyezte a két intézmény viszonyát. A változás két, elkülöníthető összetevőt rejtett magában: egyrészt a Társadalmi Világfórumon belül először fogalmazódtak meg igazán erőteljes belső bírálatok. Ide sorolhatjuk a *José Saramago* író által megfogalmazottakat (a valóságban ez egy régebben és szélesebb körben elterjedt vélemény): felszólította a jelenlevőket, hogy a fórum mindenki beleegyezésével "az akciók eszközévé" válhatna, ahelyett, hogy a baloldaliak egyszerű "mekkai" zarándokútjává és utópiák vitahelyévé süllyedjen. Felhívásának alapját minden bizonnyal az adja, hogy a fórumot ma már általánosan azonosítják a neoliberalizmus elleni mozgalmak minden irányvonalával, így mértékadósága és hitele csökkenni látszik. Mérhető mindez a protokolláris, szimbolikus szinten is, hiszen az idei Társadalmi Világfórumra mindössze egyetlen államfő, a venezuelai *Hugo Chavez* látogatott el⁹.

A WEF és a WSF egymáshoz viszonyított helyzetében a másik alapvető változás a Világgazdasági Fórumhoz köthető. 2005-ben ugyanis láthatóan új stratégiát fogalmaztak meg Davosban a fejlett világ képviselői, melynek lényege, hogy szinte szó szerint veszik át a korábban civil mozgalmak által hangoztatott követeléseket, amolyan kijelölt fejlesztési irányvonalakká alakítva át azokat. Ide sorolhatjuk az afrikai kontinens helyzetének középpontba állítását, vagy legszembetűnőbb példaként *Jacques Chirac* francia államfő javaslatát, mely szerint érdemes lenne megadóztatni a nemzetközi pénzforgalmat, s a befolyó összeget a fejlődő világ segítésére fordítani. Ezen ötlet ugyanis nem más, mint az ún. Tobin-adó víziója, amelyet nem más szervezet visel nevében, mint a Társadalmi Világfórumok egyik legharcosabb résztvevője, az ATTAC International (*Association for the Taxation of Financial Transactions for the Aid of Citizens – Kezdeményezés a Tobin-adó bevezetéséért*)¹⁰.

A civil kezdeményezések átültetése a csúcspolitikába, ez a gyökeresen új stratégia, amely akár pár éven belül véglegesen elszívhatja a levegőt a Társadalmi Világfórumtól, két utat mutat. Egyrészt új jelzését adja a gazdasági és politikai elit hatalmából fakadó súlyos versenyelőnyének a társadalmi kérdések kommunikációjában. Másfelől azonban, ha sikeres kíván lenni, a Világgazdasági Fórum fémjelezte elit valóban kénytelen lesz komolyan venni

⁹ *Globalizáció – baj vagy áldás? Önértékelési gondok a Szociális Világfórumon*, Népszabadság, 2005. február 1. <http://www.nol.hu/cikk/350346/>

¹⁰ A Tobin-adóról részletesebben lásd: *Tobin Tax Initiative*, <http://www.ceedweb.org/iirp/>

ezen, egyelőre csak a szavak szintjén átültetett elképzeléseket. Ebben az esetben pedig akár az alternatív fórumok szükségszerűségéről is lemondhatnánk.

Konklúziók

Jövőképek, a párbeszéd vagy a kudarc perspektívái?

A két világforum létezése önmagában is, részleteiben pedig még inkább valóban két, egymástól idegen világot jelez. A mutatók, az arányszámok, a fekete-fehér tények szerint a Világgazdasági Fórum és a Szociális Világforum viszonya rendkívül egyszerű: előbbi résztvevői, aktív társadalmi támogatottsága tekintetében szerény, gazdasági mozgástere és lehetőségeit tekintve ezzel szemben rendkívül jelentős érdekérvényesítő. Utóbbi ugyanakkor (nem is annyira intézményesen, mint eszmei értelemben) évről évre növekvő tömegek támogatását tudhatja magáénak, míg gazdasági, politikai súlya akkor sem lehetne jelentékeny, ha erre a szervezet közvetlenül törekedne.

Egyértelmű: a két világforum közötti együttműködés (értsd: konstruktív párbeszéd) tökéletesen lehetetlen. A Világgazdasági Fórum kezdeményezései során végig megőrzi a „tűzfalat” a számára túlzottan kritikus civil kezdeményezésekkel szemben, míg a Szociális Világforum alapelveiben szögezi le, hogy a 'jelenlegi rendszer' erőközpontjaival történő párbeszéd helyett kizárólag alulról jövő kezdeményezések révén tudja elképzelni a szorgalmazott reformok megvalósulását. A világforumok azonban – bár a WEF esetében igen jelentős kooperációról beszélhetünk a tagok között – mégsem reprezentatív, és különösen nem döntéshozó testületek. Valószínűsíthető, hogy a mindkét szervezet által vitatott kérdésekre ilyen módon képtelenek lesznek általánosan alkalmazható választ találni, és a világforum intézménye gyakorlati értelemben nem válik a sokak által vizionált világtanácsá, még kevésbé világkormányá.

Perspektíváik gyökeresen eltérőek. A Világgazdasági Fórum talán sohasem lehet a mainál befolyásosabb intézmény. S bár elmondhatjuk, hogy az 1990-es évekkel - a legtöbb vélekedés szerint - túl van valódi fénykorán, az utolsó fejezetben taglalt módon elviekben képes lehet a megújulásra. Ezzel szemben a Szociális Világforum előtt úgy tűnik, jelentős kérdések állnak, ha figyelembe vesszük belső repedéseit, ugyanakkor a rá irányuló érdeklődés növekedését és az általa hangoztatott kérdések egyre többszöri megfogalmazódását – immár a konzervatív országokban is. A Világgazdasági Fórum legitimációja a jelenlegi nemzetközi rendszer gazdasági logikája alapján egyértelmű, és belátható ideig minden bizonnyal az

marad. A Szociális Világforum hasonló pillérének szilárdsága ezzel szemben leginkább önmagán múlik, hogy valóban nyitott marad-e, nem válik-e ideológiai kalitkává.

Web-Szakirodalom

World Economic Forum (WEF):

<http://www.weforum.org> (WEF hivatalos honlap)

<http://wef.typepad.com/blog/> (WEF online hírek)

http://www.geocities.com/pwdyson/wef_orgs.htm (WEF tagok és adataik)

<http://en.wikipedia.org/wiki/WEF> (WEF enciklopédia)

<http://www.globalpolicy.org/soecon/tncs/davos/> (WEF tudósítások)

http://www.forumsocialmundial.org.br/main.asp?id_menu=2_1&cd_language=2

(a WSF a WEF-ről)

World Social Forum (WSF):

<http://www.forumsocialmundial.org.br> (WSF hivatalos honlap)

<http://www.wsfindia.org/anotherworld.php> (WSF 2004-honlap)

<http://www.nadir.org/nadir/initiativ/agp/free/wsf/> (WSF adatbázis)

http://en.wikipedia.org/wiki/World_Social_Forum (WSF enciklopédia)

<http://www.lehetmasavilag.hu> (WSF Magyarország)

Egyéb

http://www.evb.ch/index.cfm?set_lang=2&folder_id=111 (Public Eye on Davos)